

Politechnika Łódzka

Przekształcenia Liniowe w 3D

Rotacja, Odbicie, Skalowanie

Jan Banaszkiewicz Jakub Kopaniewski

Matematyka Grafiki Komputerowej

Skalowanie to przekształcenie liniowe zmieniające rozmiar obiektu względem początku układu współrzędnych o zadany współczynnik **k**. Dla przestrzeni trójwymiarowej macierz skalowania ma postać:

$$S(k_x, k_y, k_z) = \begin{bmatrix} k_x & 0 & 0 \\ 0 & k_y & 0 \\ 0 & 0 & k_z \end{bmatrix}$$

gdzie:

- k_x, k_y, k_z – współczynniki skali wzdłuż osi x, y, z

Skalowanie wzdłuż osi układu współrzędnych

Skalowanie wzdłuż osi polega na zmianie wymiaru obiektu względem płaszczyzn współrzędnych. Jeżeli współczynniki skalowania są jednakowe, skalowanie jest **jednolite**; w przeciwnym razie — **niejednolite**.

Mnożąc wektor przez macierz skalowania, otrzymujemy:

$$\begin{pmatrix} x \\ y \\ z \end{pmatrix} = \begin{bmatrix} k_x & 0 & 0 \\ 0 & k_y & 0 \\ 0 & 0 & k_z \end{bmatrix} \cdot \begin{pmatrix} x \\ y \\ z \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} k_x x \\ k_y y \\ k_z z \end{pmatrix}$$

lub równoważnie:

$$S(k_x, k_y, k_z) \cdot (v) = (v'), \text{ gdzie } v' = (k_x x, k_y y, k_z z)$$

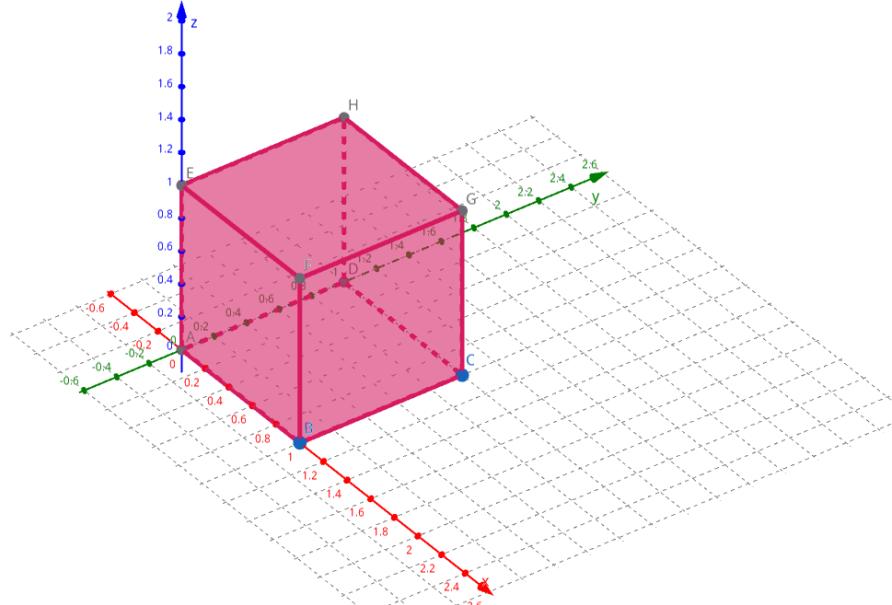
Jednolite skalowanie to przekształcenie liniowe, w którym każdy wymiar obiektu jest powiększany lub pomniejszany o ten sam współczynnik k . Skalowanie odbywa się względem początku układu współrzędnych.

Macierz skalowania w 3D: $S = \begin{bmatrix} k & 0 & 0 \\ 0 & k & 0 \\ 0 & 0 & k \end{bmatrix}$

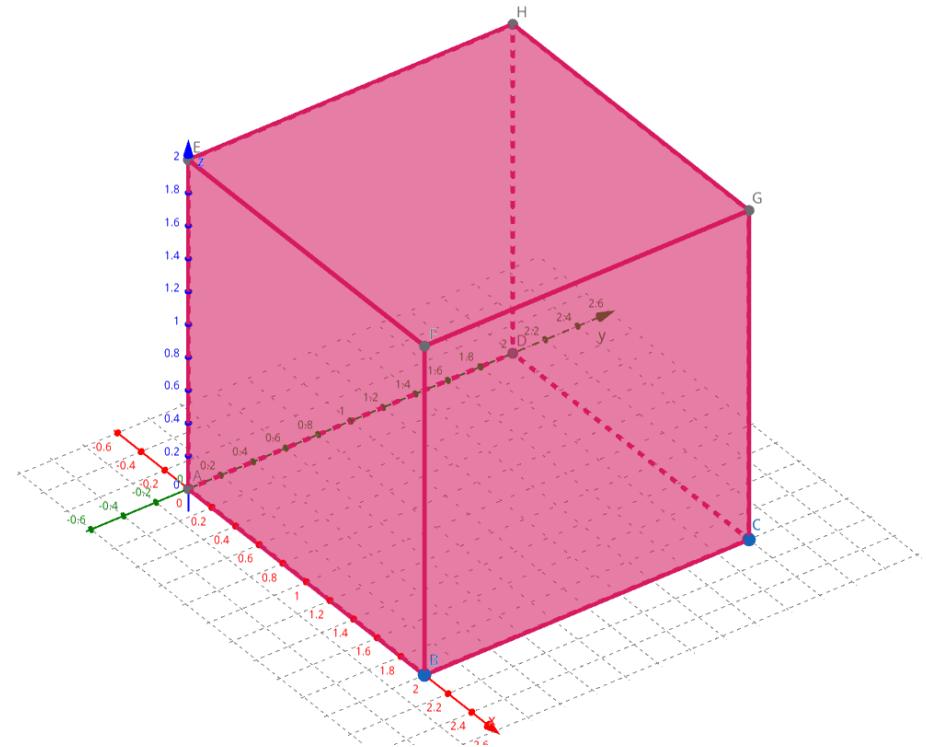
Własności:

- zachowuje kształt i kąty (nie zwiększa obiektu),
- kierunek kształtu jest zawsze zachowany
- wszystkie wymiary rosną proporcjonalnie do k ,
- pole powierzchni rośnie jak k^2 ,
- objętość rośnie jak k^3 .

Wizualizacja skalowania jednolitego (sześcian)

Sześcian przed skalowaniem (długość boku = 1)

Sześcian po skalowaniu o współczynnik $k = 2$
(długość boku = 2)

Wizualizacja skalowania jednolitego (sześcian)

Obliczenia: Dla punktu $P = \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix}$ oraz

macierzy: $S = \begin{bmatrix} 2 & 0 & 0 \\ 0 & 2 & 0 \\ 0 & 0 & 2 \end{bmatrix}$

mamy: $P' = S \cdot P = \begin{pmatrix} 1 \cdot 2 + 0 \cdot 0 + 0 \cdot 0 \\ 1 \cdot 0 + 0 \cdot 2 + 0 \cdot 0 \\ 1 \cdot 0 + 0 \cdot 0 + 0 \cdot 2 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 2 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix}$

Dla kolejnych wierzchołków sześcianu:

$$[0, 0, 0] \rightarrow [0, 0, 0]$$

$$[0, 0, 1] \rightarrow [0, 0, 2]$$

$$[0, 1, 0] \rightarrow [0, 2, 0]$$

$$[0, 1, 1] \rightarrow [0, 2, 2]$$

$$[1, 0, 1] \rightarrow [2, 0, 2]$$

$$[1, 1, 0] \rightarrow [2, 2, 0]$$

$$[1, 1, 1] \rightarrow [2, 2, 2]$$

Każda współrzędna została pomnożona przez 2. Zatem sześciyan o boku 1 został powiększony do boku 2, a objętość zwiększyła się 8-krotnie ($2^3 = 8$).

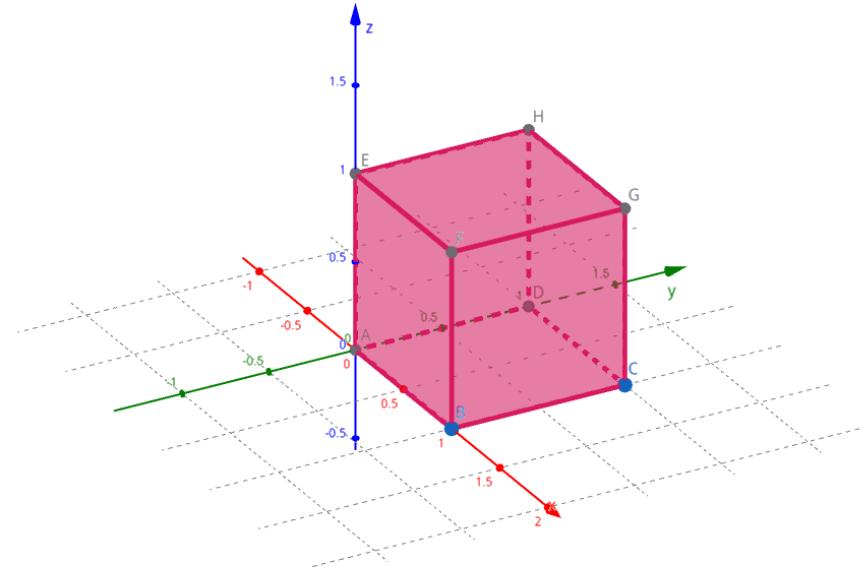
Jeśli chcemy „rozciągnąć” lub „ściśnąć” obiekt, możemy zastosować różne współczynniki skalowania w różnych kierunkach. Takie przekształcenie nazywamy **skalowaniem niejednolitym (anisotropowym)**. Nierównomierna skala nie zachowuje kątów ani proporcji między wymiarami.

Macierz skalowania: $S = \begin{bmatrix} k_x & 0 & 0 \\ 0 & k_y & 0 \\ 0 & 0 & k_z \end{bmatrix}$

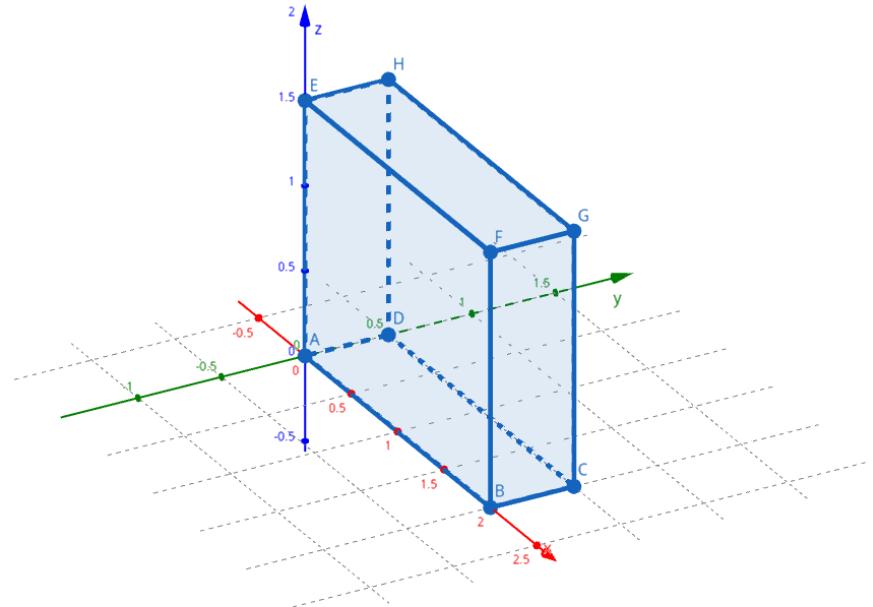
Własności:

- nie zachowuje kształtów ani kątów między osiami,
- kierunki osi pozostają zachowane (osie nie zmieniają orientacji),
- zmiana długości wzdłuż osi X, Y, Z następuje odpowiednio o współczynniki k_x, k_y, k_z ,
- pole powierzchni zmienia się proporcjonalnie do $k_x k_y$,
- objętość zmienia się proporcjonalnie do $k_x k_y k_z$,

Wizualizacja skalowania niejednolitego

Sześcian przed skalowaniem (długość boku = 1)

Sześcian po skalowaniu o różne współczynniki k

Wizualizacja skalowania niejednolitego

Obliczenia: Dla punktu $P = \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix}$ oraz

macierzy: $S = \begin{bmatrix} 2 & 0 & 0 \\ 0 & 0.5 & 0 \\ 0 & 0 & 1.5 \end{bmatrix}$

mamy: $P' = S \cdot P = \begin{pmatrix} 1 \cdot 2 + 0 \cdot 0 + 0 \cdot 0 \\ 1 \cdot 0 + 0 \cdot 0.5 + 0 \cdot 0 \\ 1 \cdot 0 + 0 \cdot 0 + 0 \cdot 1.5 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 2 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix}$

Dla kolejnych wierzchołków sześcianu:

$$[0, 0, 0] \rightarrow [0, 0, 0]$$

$$[0, 0, 1] \rightarrow [0.0, 0.0, 1.5]$$

$$[0, 1, 0] \rightarrow [0.0, 0.5, 0.0]$$

$$[0, 1, 1] \rightarrow [0.0, 0.5, 1.5]$$

$$[1, 0, 1] \rightarrow [2.0, 0.0, 1.5]$$

$$[1, 1, 0] \rightarrow [2.0, 0.5, 0.0]$$

$$[1, 1, 1] \rightarrow [2.0, 0.5, 1.5]$$

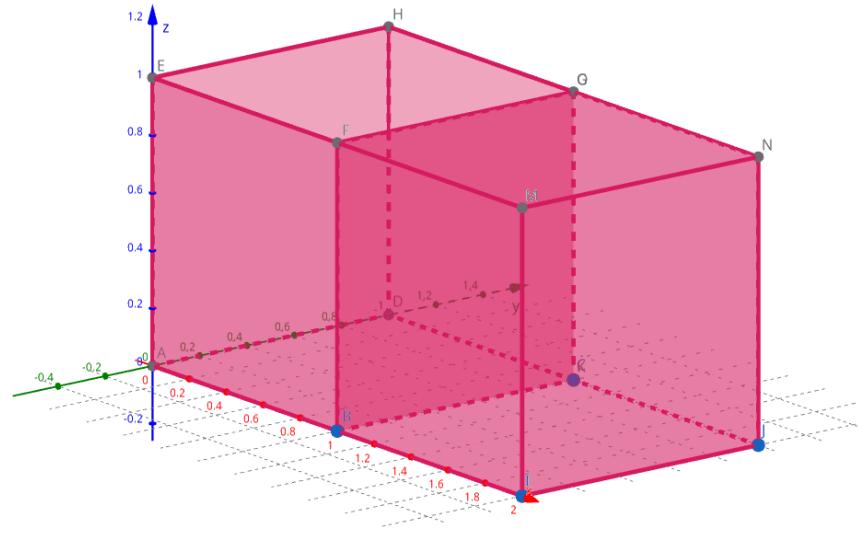
Skalowanie wzdłuż jednej osi

Aby "rozciągnąć" lub "ściśnąć" tylko względem jednej osi możemy użyć następujących macierzy.

$$S_x = \begin{bmatrix} k & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{bmatrix} S_y = \begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & k & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{bmatrix} S_z = \begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & k \end{bmatrix}$$

W naszym przykładzie "rozciągniemy" nasz sześcian względem osi x. Więc nasza macierz będzie wyglądać następująco:

$$S_x = \begin{bmatrix} 2 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{bmatrix}$$

Skalowanie sześcianu o długości boku = 1 tylko względem osi x o wartość 2

Skalowanie nie musi odbywać się wyłącznie wzdłuż osi układu współrzędnych. Możemy skalować obiekt wzdłuż dowolnego kierunku określonego przez wektor jednostkowy \hat{n} .

Macierz skalowania wzdłuż kierunku \hat{n} :

$$S = I + (k - 1)\hat{n}\hat{n}^T$$

gdzie:

- I — macierz jednostkowa,
- \hat{n} — wektor jednostkowy kierunku skalowania,
- k — współczynnik skali wzdłuż tego kierunku.

Rozpisując równanie $\hat{n}\hat{n}^T$, otrzymujemy:

$$\hat{n} = \begin{pmatrix} n_x \\ n_y \\ n_z \end{pmatrix} \Rightarrow \hat{n}\hat{n}^T = \begin{pmatrix} n_x^2 & n_x n_y & n_x n_z \\ n_y n_x & n_y^2 & n_y n_z \\ n_z n_x & n_z n_y & n_z^2 \end{pmatrix}$$

Skalowanie w dowolnym kierunku

Po podstawieniu do $S = I + (k - 1)\hat{n}\hat{n}^T$, otrzymujemy:

$$S(\hat{n}, k) = \begin{pmatrix} 1+(k-1)n_x^2 & (k-1)n_x n_y & (k-1)n_x n_z \\ (k-1)n_y n_x & 1+(k-1)n_y^2 & (k-1)n_y n_z \\ (k-1)n_z n_x & (k-1)n_z n_y & 1+(k-1)n_z^2 \end{pmatrix}$$

Skalowanie w dowolnym kierunku jest uogólnieniem skalowania wzdłuż osi:

- dla $\hat{n} = \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix}$ mamy skalowanie wzdłuż osi X,
- dla $\hat{n} = \begin{pmatrix} 0 \\ 1 \\ 0 \end{pmatrix}$ — wzdłuż osi Y,
- dla $\hat{n} = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 1 \end{pmatrix}$ — wzdłuż osi Z.

Przykład: skalowanie wzdłuż kierunku ukośnego

Załóżmy, że chcemy skalować wzdłuż kierunku ukośnego, który leży w płaszczyźnie XY i biegnie pod kątem 45° do osi X oraz dla współczynnika skali $k = 2$.

Ten kierunek opisuje wektor:

$$\vec{n} = \begin{pmatrix} 1 \\ 1 \\ 0 \end{pmatrix}$$

, który nie jest wektorem jednostkowym więc musimy go znormalizować. Jego długość teraz wynosi:

$$|\vec{n}| = \sqrt{1^2 + 1^2 + 0^2} = \sqrt{2}$$

Aby przekształcenie było poprawne, potrzebujemy wektora jednostkowego:

$$\hat{\vec{n}} = \frac{\vec{n}}{|\vec{n}|} \rightarrow \hat{\vec{n}} = \frac{1}{\sqrt{2}} \begin{pmatrix} 1 \\ 1 \\ 0 \end{pmatrix}$$

Przykład: skalowanie wzdłuż kierunku ukośnego

Obliczamy macierz $\hat{n}\hat{n}^T$:

$$\hat{n}\hat{n}^T = \frac{1}{2} \begin{pmatrix} 1 & 1 & 0 \\ 1 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 0 \end{pmatrix}$$

Po podstawieniu do równania na S :

$$S = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix} + (2 - 1) \cdot \frac{1}{2} \begin{pmatrix} 1 & 1 & 0 \\ 1 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 0 \end{pmatrix}$$

Ostatecznie:

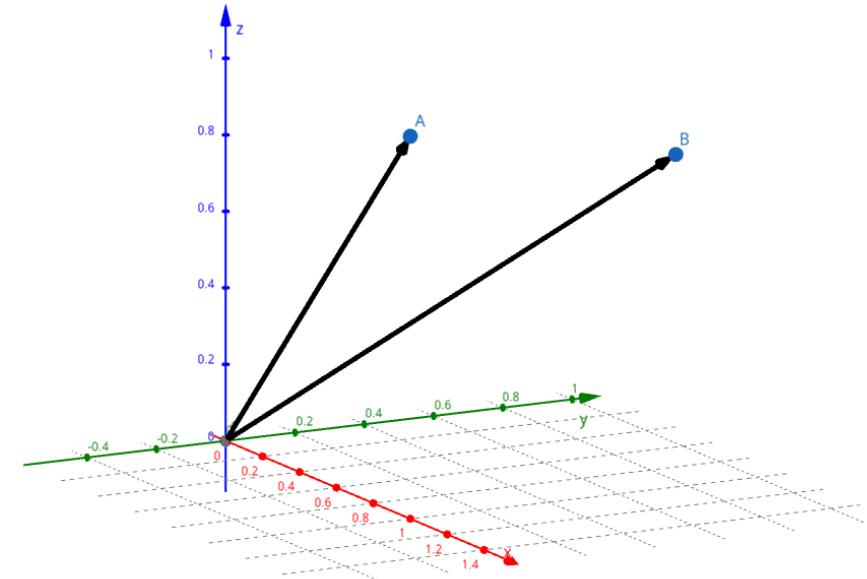
$$S = \begin{pmatrix} 1.5 & 0.5 & 0 \\ 0.5 & 1.5 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix}$$

Przykład: skalowanie wzdłuż kierunku ukośnego

Działanie na przykładzie punktu:

$$\text{Dla } P = \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \\ 1 \end{pmatrix}: P' = S \cdot P = \begin{pmatrix} 1.5 \\ 0.5 \\ 1 \end{pmatrix}$$

Punkt został przeskalowany wzdłuż kierunku ukośnego $(1, 1, 0)$ — jego współrzędne zmieniły się proporcjonalnie w obu osiach. Obiekt został rozciągnięty dwukrotnie wzdłuż tego kierunku, natomiast w kierunku prostopadłym pozostał bez zmian.

Odbicie (lub **lustrzane odbicie**) to przekształcenie liniowe, które odwraca położenie punktów obiektu względem danej płaszczyzny. W przestrzeni trójwymiarowej płaszczyzna odbicia przechodzi przez początek układu współrzędnych, a jej orientację określa wektor jednostkowy normalny \hat{n} . Odbicie można interpretować jako **skalowanie wzdłuż kierunku \hat{n}** ze współczynnikiem $k = -1$.

Macierz odbicia:

$$R(\hat{n}) = S(\hat{n}, -1) = \begin{pmatrix} 1-2n_x^2 & -2n_x n_y & -2n_x n_z \\ -2n_y n_x & 1-2n_y^2 & -2n_y n_z \\ -2n_z n_x & -2n_z n_y & 1-2n_z^2 \end{pmatrix}$$

Właściwości odbicia:

- odwraca orientację obiektu (powstaje obraz lustrzany),
- jest izometrią — zachowuje długości i kąty między wektorami,
- dwukrotne zastosowanie odbicia przywraca pierwotny kształt: $R(\hat{n})^2 = I$,

Przykład — odbicie względem płaszczyzny XY

Rozważmy odbicie względem płaszczyzny XY, której wektor normalny to:

$$\hat{n} = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 1 \end{pmatrix}$$

Macierz odbicia:

$$R = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & -1 \end{pmatrix}$$

Dla wierzchołków piramidy mamy:

$$[0, -0.5, 0] \rightarrow [0, -0.5, 0]$$

$$[-0.5, 0, 0] \rightarrow [-0.5, 0, 0]$$

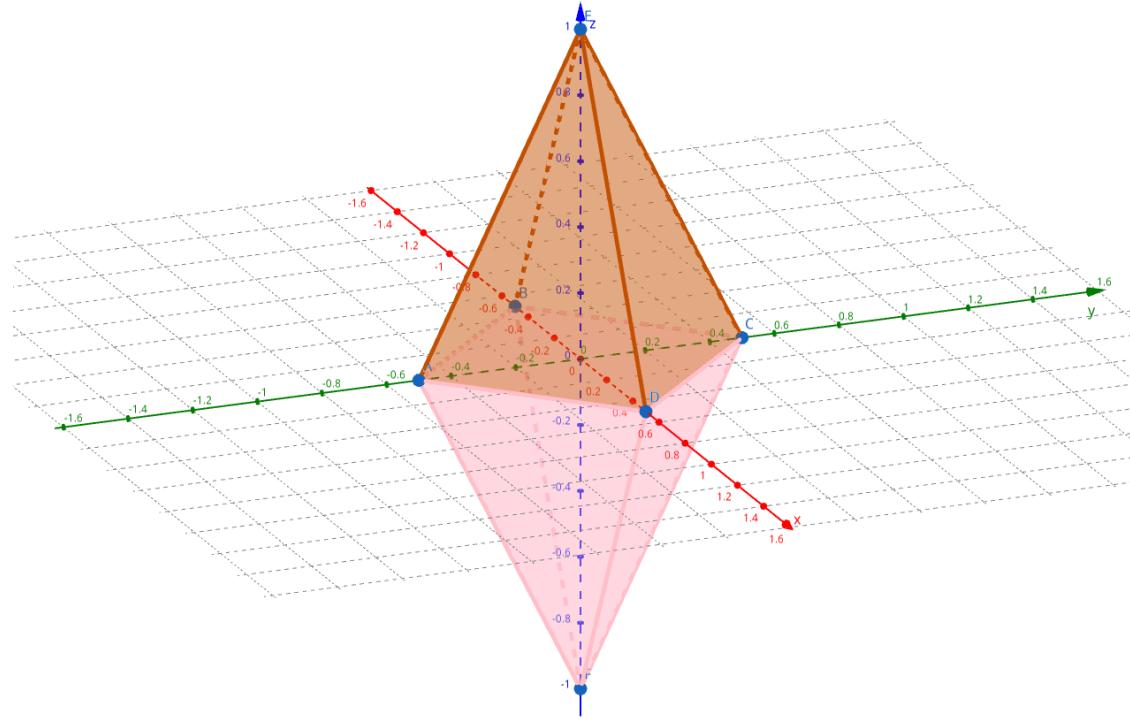
$$[0, 0.5, 0] \rightarrow [0, 0.5, 0]$$

$$[0.5, 0, 0] \rightarrow [0.5, 0, 0]$$

$$[0, 0, 1] \rightarrow [0, 0, -1]$$

Przykład — odbicie względem płaszczyzny XY

Wierzchołki leżące w płaszczyźnie XY pozostają niezmienione, natomiast punkt znajdujący się powyżej zostaje odbity symetrycznie poniżej niej.

Rzut równoległy (ortograficzny) można traktować jako **szczególny przypadek skalowania**, w którym współczynnik skali wzdłuż jednego z kierunków wynosi zero. W takim przypadku wszystkie punkty zostają „spłaszczone” na płaszczyznę — czyli ich współrzędne wzdłuż danego kierunku zanikają.

Interpretacja geometryczna: Punkty oraz ich obrazy są połączone prostymi równoległymi do kierunku rzutu. Dlatego przekształcenie to nazywa się **rzutem równoległym**.

Właściwości rzutu równoległego:

- nie zachowuje perspektywy (brak zbiegu linii równoległych),
- zachowuje kształt i proporcje obiektów,
- jest liniowym przekształceniem macierzowym,
- w praktyce odpowiada „pominięciu” współrzędnej z (dla rzutu na płaszczyznę XY).

Rzutowanie na oś lub płaszczyznę kardynalną

Rzutowanie na jedną z płaszczyzn głównych (kardynalnych) można przedstawić za pomocą **macierzy skalowania** ze współczynnikiem $k = 0$ w kierunku normalnym do tej płaszczyzny.

W ten sposób rzut $3D \rightarrow 2D$ realizowany jest przez „wyzerowanie” jednej współrzędnej punktu:

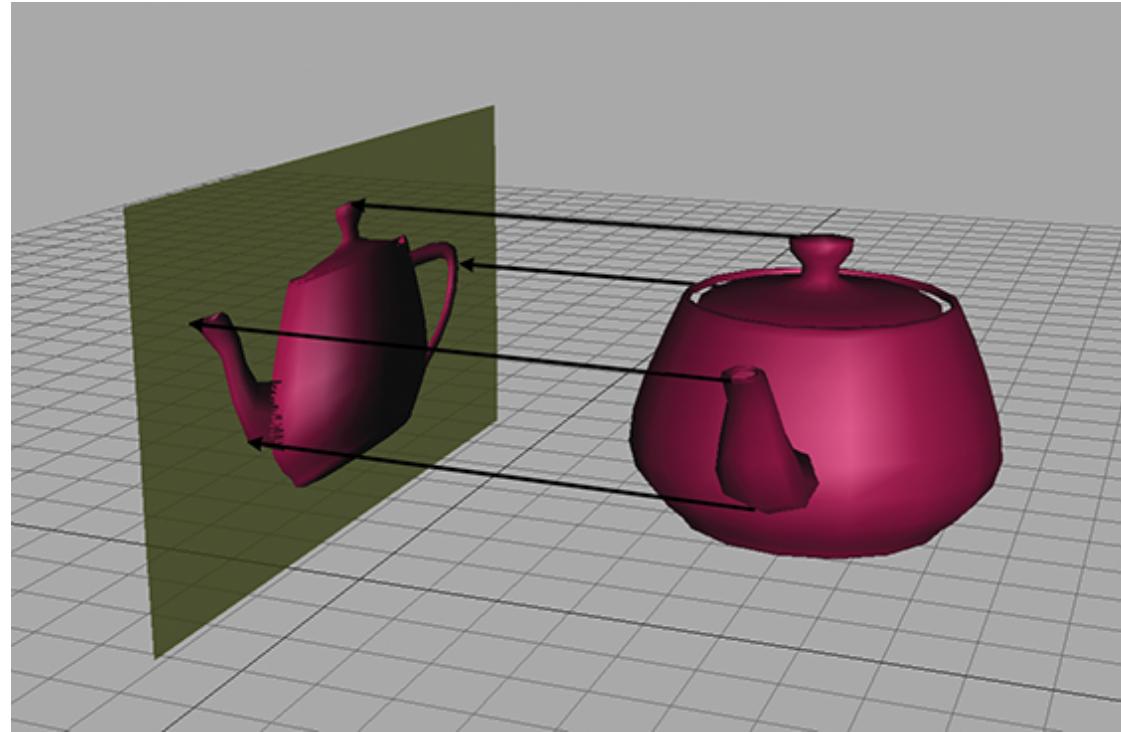
Rzut na płaszczyznę XY: $P_{xy} = S \left(\begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 1 \end{pmatrix}, 0 \right) = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 0 \end{pmatrix}$

Rzut na płaszczyznę XZ: $P_{xz} = S \left(\begin{pmatrix} 0 \\ 1 \\ 0 \end{pmatrix}, 0 \right) = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix}$

Rzut na płaszczyznę YZ: $P_{yz} = S \left(\begin{pmatrix} 1 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix}, 0 \right) = \begin{pmatrix} 0 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix}$

Rzutowanie na oś lub płaszczyznę kardynalną

W każdym przypadku współrzędna wzdłuż kierunku normalnego do płaszczyzny zostaje usunięta, co odpowiada „rzutowi” wszystkich punktów na daną płaszczyznę przy zachowaniu ich pozostałych współrzędnych.

Przekształcenie skośne (ang. **shearing**, inaczej **pochylenie** lub **skoszenie**) w przestrzeni trójwymiarowej polega na przesunięciu punktów obiektu wzdłuż jednego kierunku proporcjonalnie do ich położenia w innym kierunku. Przekształcenie to zachowuje objętość, ale **zwiększa kąty i kształty** obiektu.

Dla przykładu, jeśli przesuwamy współrzędne x i y proporcjonalnie do wartości z , to:

$$x' = x + k_{xz}z, \quad y' = y + k_{yz}z, \quad z' = z$$

W postaci macierzowej:

$$S_{\{z\}}(k_{xz}, k_{yz}) = \begin{pmatrix} 1 & 0 & k_{xz} \\ 0 & 1 & k_{yz} \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix}$$

gdzie k_{xz} i k_{yz} określają stopień pochylenia względem osi z .

Ogólnie istnieje sześć możliwych macierzy przekształceń skośnych w 3D — w zależności od tego, względem której osi wykonywane jest pochylenie:

$$S_{\{x\}}(k_{xy}, k_{xz}) = \begin{pmatrix} 1 & k_{xy} & k_{xz} \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix} \quad S_{\{y\}}(k_{yx}, k_{yz}) = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ k_{yx} & 1 & k_{yz} \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix} \quad S_{\{z\}}(k_{zx}, k_{zy}) = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \\ k_{zx} & k_{zy} & 1 \end{pmatrix}$$

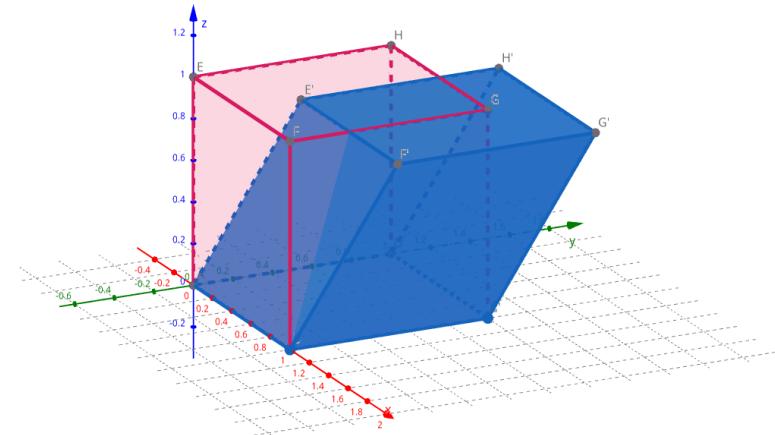
Własności przekształcenia skośnego:

- zachowuje objętość, ale nie zachowuje kątów ani kształtów,
- jest liniowym przekształceniem (determinant macierzy = 1),
- w połączeniu ze skalowaniem może imitować rotację z deformacją.

Przykład — przekształcenie skośne względem osi Z

$$S_{\{z\}}(0.5, 0.3) = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0.5 \\ 0 & 1 & 0.3 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix}$$

Dla tego przekształcenia punkty przesuwają się proporcjonalnie do swojej współrzędnej z , tworząc efekt „pochylenia” obiektu w kierunku osi x i y .

W praktyce przekształcenia obiektów w grafice komputerowej rzadko wykonuje się pojedynczo. Najczęściej stosuje się ich **sekwencję** — np. **skalowanie**, potem **rotację**. Aby uprościć obliczenia, można je połączyć w jedną macierz transformacji.

Zasada łączenia: Jeśli mamy dwie macierze transformacji:

A — pierwsza transformacja (np. skalowanie),

B — druga transformacja (np. rotacja),

to ich złożenie (czyli zastosowanie jednej po drugiej) opisuje macierz:

$$M = B \cdot A$$

Kolejność jest **istotna** — najpierw stosujemy transformację A , potem B . Mnożenie macierzy **nie jest przemienne**, więc $B \cdot A \neq A \cdot B$.

Przykład:

$$S = \begin{pmatrix} 2 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix}, \quad R_{z(90^\circ)} = \begin{pmatrix} 0 & -1 & 0 \\ 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix}$$

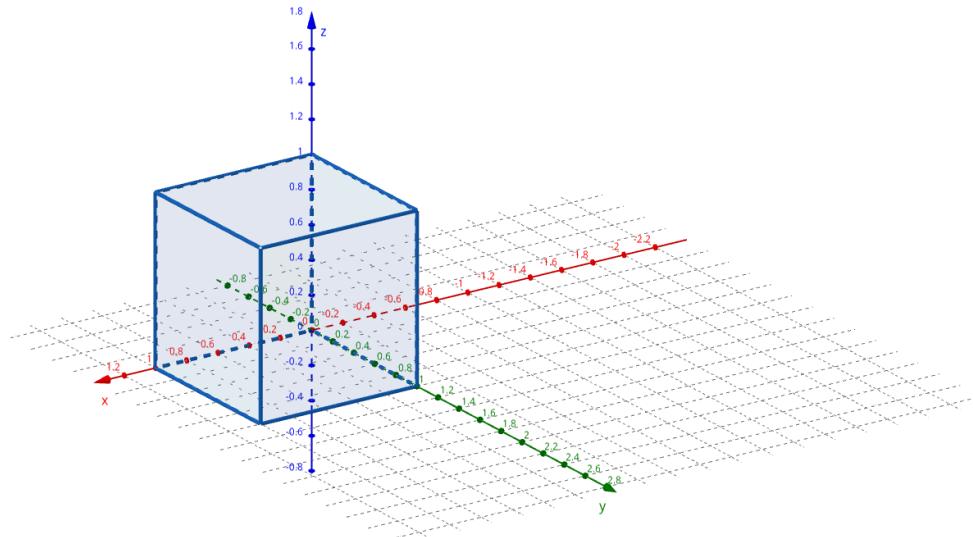
Kolejność zastosowania:

$$M_{\text{RS}} = R_z \cdot S \implies \text{najpierw skalowanie, potem rotacja}$$
$$M_{\text{SR}} = S \cdot R_z \implies \text{najpierw rotacja, potem skalowanie}$$

$$M_{\text{RS}} = \begin{pmatrix} 0 & -1 & 0 \\ 2 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix} \quad M_{\text{SR}} = \begin{pmatrix} 0 & -2 & 0 \\ 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix}$$

Łączenie transformacji

Wyniki tych dwóch operacji różnią się geometrycznie. Przykład dla sześcianu.

$$A = (0, 0, 0)$$

$$B = (1, 0, 0)$$

$$C = (1, 1, 0)$$

$$D = (0, 1, 0)$$

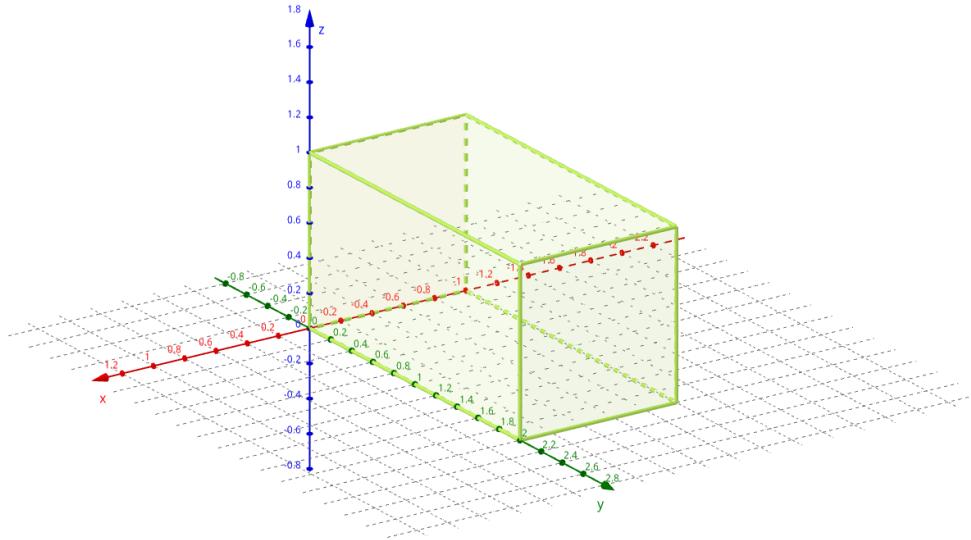
$$E = (0, 0, 1)$$

$$F = (1, 0, 1)$$

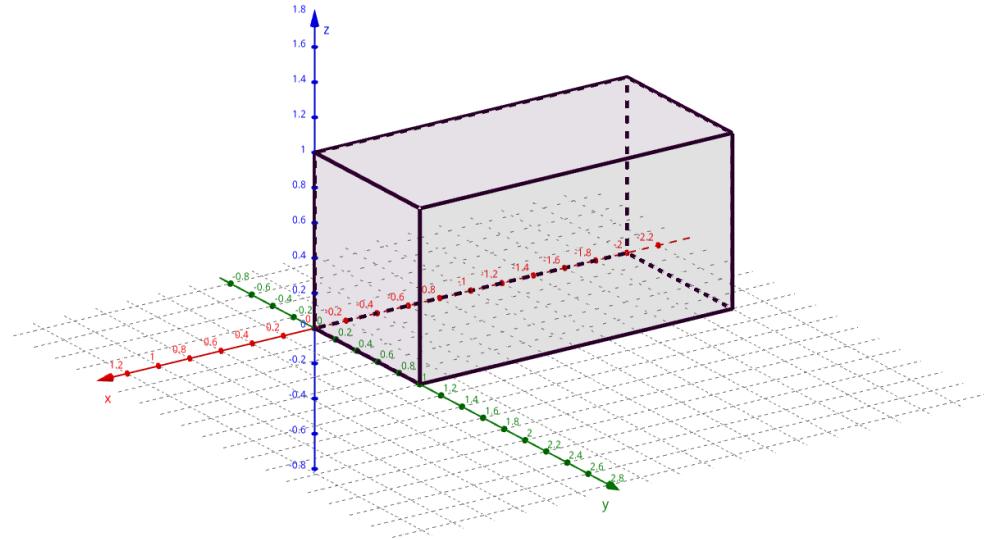
$$G = (1, 1, 1)$$

$$H = (0, 1, 1)$$

Łączenie transformacji

Najpierw skalowanie, potem rotacja

Najpierw rotacja, potem skalowanie

Podsumowanie:

- Kolejność mnożenia macierzy decyduje o wyniku.
- Mnożenie macierzy jest sposobem **komponowania** transformacji.
- Można więc złożyć złożone przekształcenia w jedną macierz i stosować ją jednokrotnie.

Przekształcenia liniowe stanowią podstawowy element grafiki komputerowej 3D, umożliwiając opis i kontrolę położenia, orientacji oraz kształtu obiektów w przestrzeni. W praktyce wykorzystywane są w wielu dziedzinach technologii i nauki.

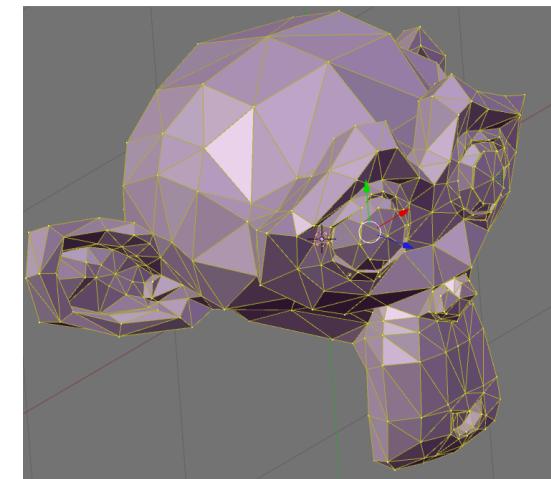
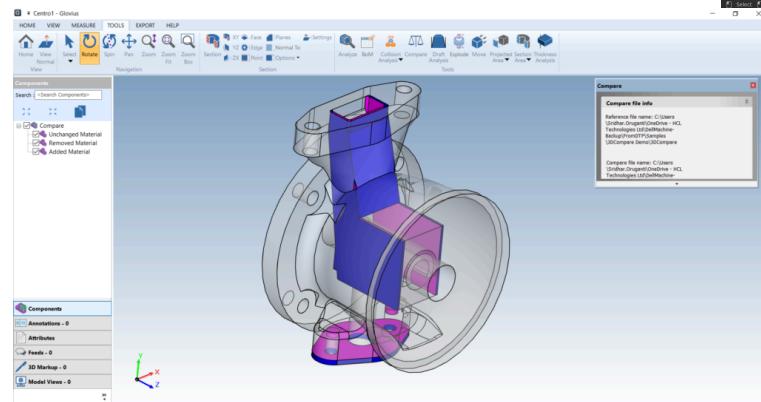
Najważniejsze zastosowania:

- **Modelowanie 3D** — skalowanie, obrót i odbicie pozwalają na tworzenie złożonych obiektów poprzez transformacje prostych brył.
- **Animacja komputerowa** — płynne ruchy i deformacje obiektów wynikają z sekwencji transformacji liniowych (np. macierze kości w animacjach szkieletowych).
- **Grafika w grach** — przekształcenia obiektów względem kamery i sceny w czasie rzeczywistym (tzw. **world, view i projection matrices**).
- **Symulacje fizyczne** — opis ruchu brył sztywnych, zderzeń i przemieszczeń w przestrzeni.
- **Przetwarzanie obrazu i wizualizacja danych** — rotacje, skalowania i rzuty w systemach CAD, GIS oraz oprogramowaniu inżynierskim.

Podsumowanie: Przekształcenia liniowe umożliwiają precyzyjne opisywanie i modyfikowanie przestrzeni trójwymiarowej. Dzięki nim grafika komputerowa łączy matematykę i geometrię z praktyczną wizualizacją rzeczywistości.

Zastosowania przekształceń w praktyce

Politechnika Łódzka ■

Dziękujemy za
uwagę.

- [1] F. Dunn and I. Parberry, "3D Math Primer for Graphics and Game Development." Accessed: Nov. 04, 2025. [Online]. Available: <https://gamedevelopment.tutsplus.com/tutorials/3d-math-primer-for-game-development>
- [2] S. J. Janke, "Mathematical Structures For Computer Graphics." Accessed: Nov. 04, 2025. [Online]. Available: <https://resource.laikipia.ac.ke/sites/default/files/Mathematical%20Structures%20for%20Computer%20Graphics.pdf>
- [3] G. Sanderson, "Three-dimensional linear transformations." Accessed: Nov. 04, 2025. [Online]. Available: <https://www.3blue1brown.com/lessons/3d-transformations>
- [4] G. Szwoch, "Transformacje obiektów 3D." Accessed: Nov. 04, 2025. [Online]. Available: <https://sound.eti.pg.gda.pl/student/so/02-Transformacje.pdf>